

VEŘEJNÉ FINANCE

LS 2024

Richard Šmilňák

Výdaje a příjmy státního rozpočtu

- Stručná historie
 - Stát blahobytu, chronické navyšování výdajů
 - Teorie veřejné volby → bujení byrokracie, politické cykly, jánabráchismus etc., teorie středového voliče
- Alokační, redistribuční a stabilizační funkce veřejných financí a veřejného sektoru
- $Y = C + I + G + NX$

Význam veřejného sektoru roste

Vývoj veřejných výdajů ve vyspělých zemích k HDP (%)							
	1870	1913	1920	1937	1960	1980	1994
Německo	10	14,8	25	42,4	32,4	47,9	49
VB	8,3	9,1	15,4	20,7	27,9	42,6	47,2
Japonsko	8,8	8,3	14,8	25,4	17,5	32	35,8
USA	3,9	1,8	7	8,6	27	31,8	33,5

Důvody: budování státu blahobytu, bujení veřejného sektoru, poskytování veř. statků ...

Katalog státních bankrotů

Afrika

Algeria (1991)
Angola (1976,1985, 1992-2002)
Cameroon (2004)
Central African Republic (1981, 1983)
Congo (Kinshasa) (1979)
Côte d'Ivoire (1983, 2000, 2011)
Gabon (1999–2005)
Ghana (1979, 1982)
Liberia (1989–2006)
Madagascar (2002)
Mozambique (1980)
Rwanda (1995)
Sierra Leone (1997–1998)
Sudan (1991)
Tunisia (1867)
Egypt (1876, 1984)
Kenya (1994, 2000)
Morocco (1983, 1994, 2000)
Nigeria (1982, 1986, 1992, 2001, 2004)
South Africa (1985, 1989, 1993)
Zambia (1983)
Zimbabwe (1965, 2000, 2006)

Evropa

- Albania (1990)
- Austria-Hungary (1796, 1802, 1805, 1811, 1816, 1868)
- Austria (1938, 1940, 1945)
- Bulgaria (1932,1990)
- Croatia (1993–1996)
- Denmark (1813)
- France (1812) (+ 8x 1500-1800)
- Germany (1923, 1932, 1939, 1945)
- Greece 1826-1842, 1843-1859, 1860-1878, 1894-1897, 1932, 1951, 1964,
- Hungary (1932, 1941)
- The Netherlands (1814)
- Poland (1936, 1940, 1981)
- Portugal (1828, 1837, 1841, 1845, 1852, 1890)
- Romania (1933)
- Russia (1839, 1885, 1918, 1947, 1957, 1991, 1998)
- Spain (1809, 1820, 1831, 1834, 1851, 1867, 1872, 1882, 1936-1939)
- Sweden (1812)
- Turkey (1876, 1915, 1931, 1940, 1978, 1982)
- Ukraine (1998–2000)
- United Kingdom (1822, 1834, 1888–89, 1932, 1945)

Amerika →

- Antigua and Barbuda (1998–2005)
- Argentina (1827, 1890, 1951, 1956, 1882, 1989, 2002-2005,2014)
- Bolivia (1875, 1927, 1931, 1980,1986,1989)
- Brazil (1898, 1902, 1914, 1931, 1937, 1961, 1964, 1983 1986–1987, 1990)
- Canada (Alberta) (1935)
- Chile (1826, 1880, 1931, 1961, 1963, 1966, 1972, 1974, 1983)
- Colombia (1826, 1850, 1873, 1880, 1900, 1932, 1935)
- Costa Rica (1828, 1874, 1895, 1901, 1932, 1962, 1981, 1982, 1984)
- Dominica (2003–2005)
- Dominican Republic (1872, 1892, 1897, 1899, 1931, 1975-2001, 2005)
- Ecuador (1826, 1868, 1894, 1906, 1909, 1914, 1929, 1982, 1984, 2000, 2008)
- El Salvador (1828, 1876, 1894, 1899, 1921, 1932, 1938, 1981-1996)
- Grenada (2004–2005)
- Guatemala (1933, 1986, 1989)
- Guyana (1982)
- Honduras (1828, 1873, 1981)
- Jamaica (1978)
- Mexico (1827, 1833, 1844, 1850,1866, 1898, 1914, 1928-1930s, 1982)
- Nicaragua (1828, 1894, 1911, 1915, 1932, 1979)
- Panama (1932, 1983, 1983, 1987, 1988-1989)
- Paraguay (1874, 1892, 1920, 1932, 1986, 2003)
- Peru (1826, 1850,1876, 1931, 1969, 1976, 1978, 1980, 1984)
- Surinam (2001–2002)
- Trinidad and Tobago (1989)
- United States (1779 , 1790, 1798 ,1862, 1933)
- Uruguay (1876, 1891, 1915, 1933, 1937, 1983, 1987, 1990)
- Venezuela (1826, 1848, 1860, 1865, 1892, 1898, 1982, 1990, 1995–1997,1998, 2004)

Asie

China (1921, 1932, 1939)
Japan (1942, 1946-1952)
India (1958, 1969,1972)
Indonesia (1966)
Iran (1992)
Iraq (1990)
Jordan (1989)
Kuwait (1990–1991)
Myanmar (1984, 1987,2002)
Mongolia (1997–2000)
The Philippines (1983)
Solomon Islands (1995–2004)
Sri Lanka (1980, 1982, 1996)
Vietnam (1985)

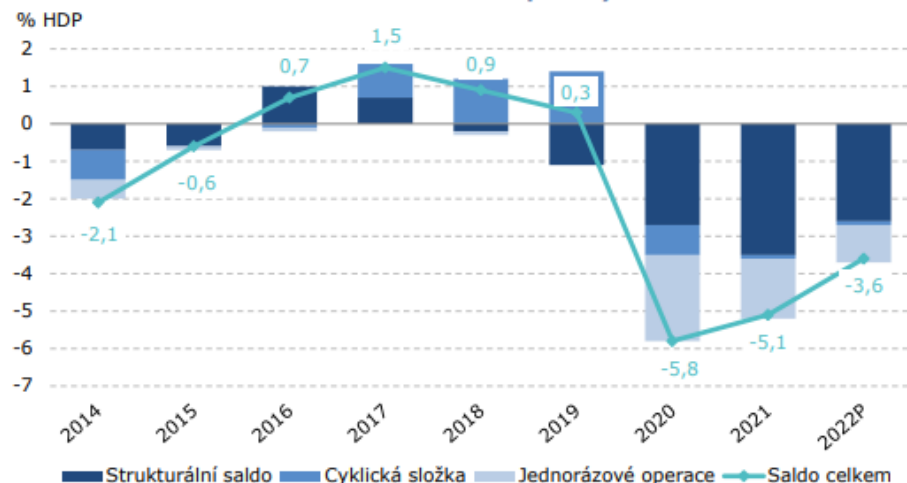
Realita ČR v číslech (v letech 2001-2021)

	Rok	Příjmy	Výdaje	Saldo	Saldo k			
					Saldo k HDP	výdajům	Výdaje k HDP	HDP
Inflačně upraveno k cenám roku 2001	2001	626,2	693,9	-67,7	2,6%	9,8%	26,9%	2579,126
	2002	685,3	729,7	-44,4	1,7%	6,1%	27,9%	2615,635
	2003	673,9	779,0	-105,1	3,9%	13,5%	28,6%	2719,696
	2004	707,7	793,8	-86,0	3,0%	10,8%	28,0%	2832,58
Zdroje: MF, ČSÚ, vlastní výpočty	2005	798,7	850,7	-52,0	1,7%	6,1%	28,1%	3028,488
	2006	841,7	930,4	-88,7	2,8%	9,5%	28,9%	3218,773
	2007	903,4	961,9	-58,5	1,7%	6,1%	28,3%	3398,75
	2008	920,6	937,3	-16,8	0,5%	1,8%	26,8%	3496,106
Průměrné saldo k výdajům: - 9%	2009	820,9	982,9	-162,0	4,9%	16,5%	29,5%	3330,632
	2010	855,2	989,0	-133,7	3,9%	13,5%	29,0%	3413,549
	2011	867,6	989,9	-122,3	3,5%	12,4%	28,4%	3479,871
Průměrné saldo k HDP: - 2,5%	2012	888,0	973,3	-85,3	2,5%	8,8%	28,2%	3453,61
	2013	909,3	977,0	-67,7	2,0%	6,9%	28,3%	3450,147
	2014	920,6	983,8	-63,2	1,8%	6,4%	27,9%	3528,689
	2015	992,4	1042,9	-50,5	1,4%	4,8%	28,0%	3718,172
	2016	1018,9	969,8	49,1	+1,3%	+5,1%	25,4%	3813,615
	2017	999,4	1004,2	-4,8	0,1%	0,5%	25,0%	4010,327
	2018	1073,0	1070,7	2,2	+0,1%	+0,2%	25,9%	4134,52
	2019	1118,8	1139,7	-20,9	0,5%	1,8%	27,0%	4222,364
	2020	1040,4	1299,4	-259,1	6,5%	19,9%	32,6%	3984,155
	2021	1001,4	1284,1	-282,6	6,9%	22,0%	31,2%	4109,585
	2022	1010,3	1234,4	-224,1	5,3%	18,2%	29,2%	4220,379

Veřejný sektor a ekonomický růst

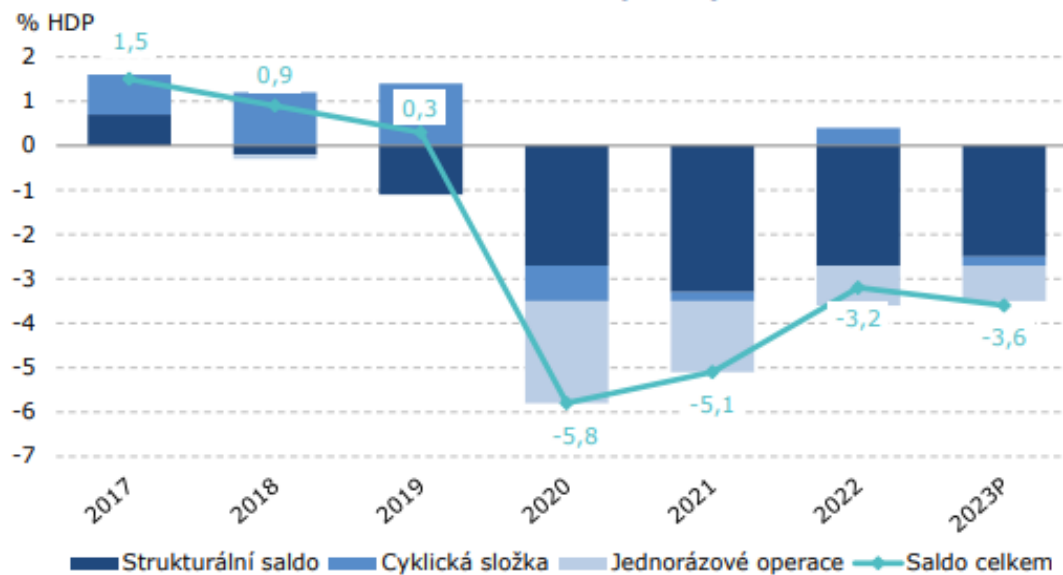
- Dopady „dobrých časů“ na příjmy a výdaje VS
- Konjunktura → nižší výdaje na sociální systém, vyšší výběr Daní (viz přebytky systému penzijního pojištění před krizemi)
- Recese → zvyšující se sociální výdaje (automatické stabilizátory, např. politika zaměstnanosti), pokles HDP → nižší výběr daní (nižší spotřeba i výstup)

Obrázek 1: Saldo sektoru vládních institucí České republiky



Poznámka: Zdrojem dat je Makroekonomická predikce České republiky – leden 2023.
Zdroj: MF

Obrázek 1: Saldo sektoru vládních institucí České republiky



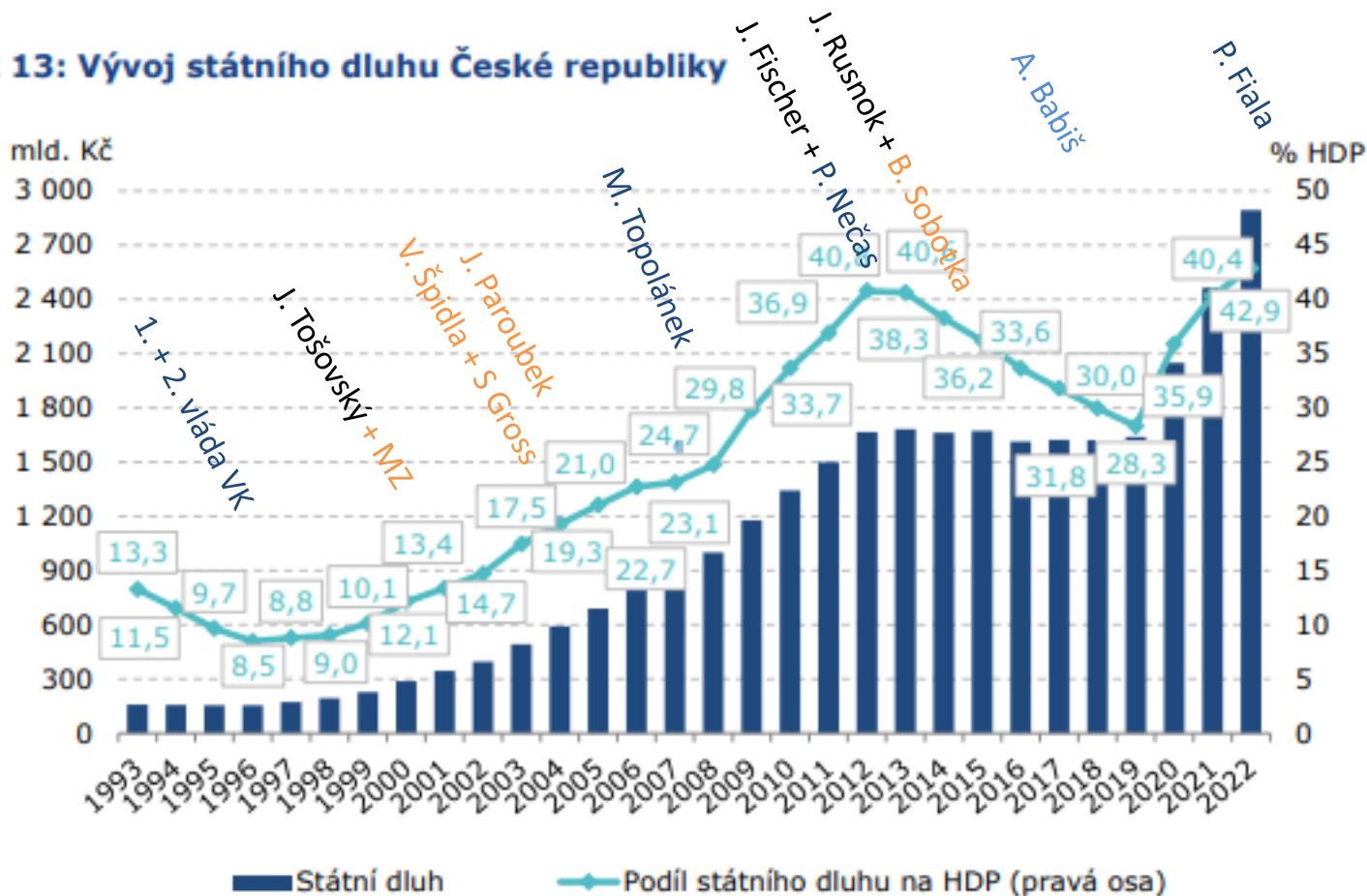
Poznámka: Zdrojem dat je Makroekonomická predikce České republiky – leden 2024.
Zdroj: MF

Tabulka 3: Potřeba a zdroje financování

mld. Kč	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Primární saldo státního rozpočtu	-33,6	-43,7	-11,0	327,3	377,5	310,7	220,2
Čisté výdaje na obsluhu státního dluhu ¹	39,8	40,7	39,6	40,1	42,2	49,7	68,3
Splátky SDD ²	209,4	238,9	238,5	215,8	238,8	221,4	218,9
Splátky a předčasné splátky SSD	16,9	16,4	2,7	2,8	0,5	0,4	1,3
Splátky SPP a ostatních instrumentů peněžního trhu ³	4,2	44,0	43,5	18,4	25,4	49,0	145,2
Splátky přijatých zápůjček a úvěrů ⁴	5,1	8,0	4,7	5,8	6,0	4,4	6,0
Potřeba financování celkem	241,7	304,4	317,9	610,2	690,4	635,6	660,0

Zdroj: [MF+](#) úroky s. 14 +
splatnostní struktura s. 26, 33, 35

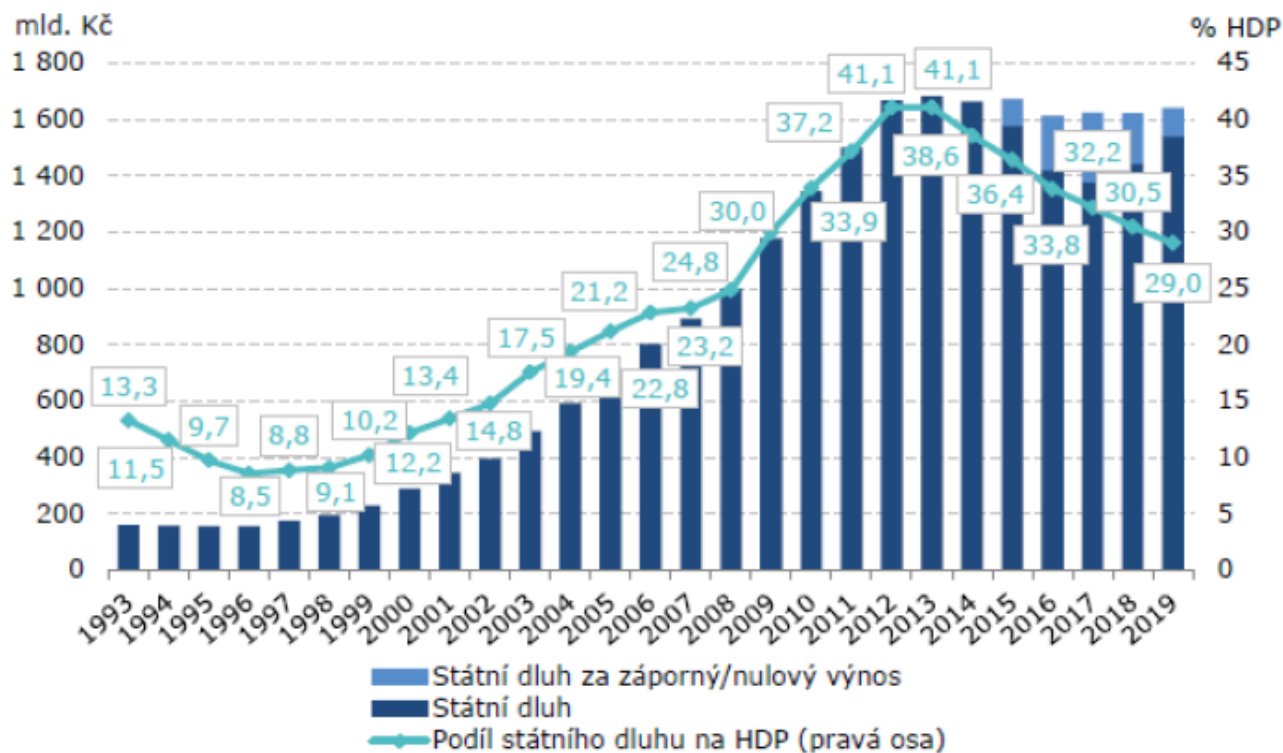
Obrázek 13: Vývoj státního dluhu České republiky



Poznámka: HDP v metodice ESA 2010. Zdrojem dat pro roky 1993 až 2021 je ČSÚ, pro rok 2022 Makroekonomická predikce České republiky - leden 2023. Zdroj: MF, ČSÚ

Bejvávalo...

Obrázek 14: Vývoj státního dluhu České republiky



Poznámka: HDP v metodice ESA 2010. Zdrojem dat pro roky 1993 až 2018 je ČSÚ, pro rok 2019 Makroekonomická predikce České republiky - leden 2020.
Zdroj: MF, ČSÚ

Intentionally left blank

Proč je s námi deficitní rozpočtová kultura?

- [Střídání partají](#) <-- politický cyklus
- Deficitní sklon veřejných rozpočtů: vlády mají ve zvyku utrácet více, než kolik činí jejich příjmy → štafeta hrazení se předává níže napříč generacemi
 - Institucionální příčiny (tvorba a schvalování SR)
 - Politické příčiny (odpovědnost, anonymizace fiskálu)
 - Neschopnost voličů uvědomit si mezičasové důsledky ← přesouvání problému v čase
 - Politická soutěž o voliče, kupování hlasů, dobývání renty atp.

„To contract new debts is not the way to pay old ones.“ (George Washington, 1799)
“Everyone wants to live at the expense of the state. They forget that the state lives at the expense of everyone.” – Frédéric Bastiat

V příloze č. 1 se číslo „1 488 318 723 753“ nahrazuje číslem „1 428 218 723 753“, číslo „1 688 318 723 753“ se nahrazuje číslem „1 728 218 723 753“, číslo „-200 000 000 000“ se nahrazuje číslem „-300 000 000 000“ a číslo „181 126 169 129“ se nahrazuje číslem „281 126 169 129“. ← 2. úprava zákona o SR z roku 2020, následovala 3.

Oproti tomu

- Rozpočtová udržitelnost a ukázněnost
- Větší transparentnost, předvídatelnost
- Srozumitelnost
- Flexibilita
- Adekvátnost (k vytyčenému cíli)
- Jednoznačná definice a interpretace → dlouhodobá kredibilita

- Co vidíme v posledních pěti letech je *rozmařilostí století*.

Rizika veřejného dluhu

Co způsobí růst i o 1 p.b.?

- Roste-li dluh, roste výše částek plynoucích na obsluhu dluhu (současně okolo 50 mld. Kč ročně) [odkaz](#)

POTŘEBA A ZDROJE FINANCOVÁNÍ (MLD. Kč)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Primární saldo státního rozpočtu	-17,7	147,9	120,6	97,6	59,6	30,4	29,3	17,5	102,4	-33,6	-43,7	-11,0	327,3	377,5	310,7	220,2
Čisté výdaje na obsluhu státního dluhu	37,7	44,5	35,8	45,1	41,4	50,9	48,5	45,3	40,7	39,8	40,7	39,6	40,1	42,2	49,7	68,3

- Vyšší dluh vyžaduje vyšší daně
- Vyšší daně brzdí hospodářský růst
- Rostoucí náklady na obsluhu dluhu znamenají menší prostor na proticyklickou politiku
- Fiskální expanze vs. strukturální reformy
- Vytěsňovací efekt křiví trh a brzdí hospodářský růst
- Provoz FNOL [stál](#) (s. 119) v r. 2022 9,3 mld. Kč

Strukturální saldo = primární s. + dluhová služba
 Celkové saldo = strukturální + cyklické saldo

Jaká úroveň dluhu je přípustná?

Hlavní faktory:

- Velikost ekonomiky a likvidnost kapitálového trhu
 - Míra otevřenosti ekonomika
 - Úroveň potenciálního růstu HDP
 - Nominální a reálné úrokové sazby
 - Vztah cyklické a strukturální složky deficitu
 - Demografické okolnosti atd. ...
-
- Základem je uvažovat o rozpočtu s výhledem do budoucna a plánovat dlouhodobě. Bereme-li si úvěr na 20-30 let a strategii máme na 2 roky až 6 let, vyvolává to palčivé otázky.

Jak z toho ven?

- Standardní keynesiánský přístup
- Fiskální konsolidace = snížení deficitu (zvýšení přebytku) veřejných rozpočtů
- Snížení deficitu = snížení domácí poptávky
- Snížení poptávky = pokles dynamiky ekonomického růstu
- Fiskální konsolidace a ekonomický růst tak jsou (alespoň krátkodobě) v protikladu. Proto lze reformovat pouze v „příznivých“ ekonomických obdobích → jsou (a jaké) obavy na místě?

- Povedlo se v: Irsko, Dánsko, Nový Zéland, Skandinávie...
- ČR v současnosti počítá se snižováním schodku o 0,5% HDP ročně do roku 2027, kdy má saldo činit 1% HDP
- JENŽE: SR 2023 převyšoval původní plán a dluhovou brzdu (dluh 55% HDP) přiblížil → [konsolidace](#) od 2024 jde proti tomuto

Fiskální politika otevřenýma očima

- Není nic zadarmo
- Žádné zdroje nemají anonymní původ
- Neexistují kouzelné skříňky (kouzelná řešení)
- Lze změřit, že někdo zvýšil svůj užitek na úkor někoho jiného, avšak nelze změřit zda se užitek zvýšil všem
- Eva Zamrazilová: „Jsme ekonomikou, která si nevydělá na své sociální cíle.“
- Veřejný rozpočet jako projekce/uplatnění/zhmotnění politických představ.
- Předvídatelnost, důvěryhodnost, transparentnost

Selhání státu (veřejného sektoru)

- Jánabráchismus (politické trafikantství)
- Bujení byrokracie + administrativní náročnost změn
- Časový nesoulad (procykličnost opatření)
- Nedostatečná analýza dopadů veřejných politik
- Politická neprůchodnost potřebných změn
- Politický cyklus
- Cla, subvence, cenové stropy X ekonomická kalkulace

Co je hlavní motivací politika?

* Rostou výdaje, více peněz ve hře mění měřítko motivace